

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Наставни програм
СРПСКИ ЈЕЗИК
за VIII разред

Скопје, 2025. година

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ

Наставни предмет	Српски језик
Врста/категорија наставног предмета	Обавезни
Разред	VIII (осми)
Теме/области у наставном програму	• Језик и комуникација • Књижевност и изражавање и стварање • Медијска писменост
Број часова	4 часа недељно / 144 часа годишње
Опрема и средства	• Техничка опрема у учионици: електронска табла, школска табла, рачунарска технологија, штампач. • Средства и ресурси за учење: фотографије, слике, плакати, постери књижевника, схеме и прикази наставне грађе, панои који прате грађу по областима; речници, правопис, лексикони, енциклопедије, књиге, едукативни софтвери, снимци наратија, аудио-визуелни снимци. • Библиотека у учионици, школска библиотека. Напомена: Уколико је настава кабинетска, препоручује се организовање драмског кутка, уметничко-књижевног кутка, новинарског кутка, место за библиотеку у учионици.
Норматив наставног кадра	Наставу српског језика у VIII разреду деветогодишњег образовања може изводити лице које је завршило наставни смер студијских програма: • Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Дипломирани професор српског језика и књижевности (предмет) VII /1, тј. VI А према Македонском оквиру квалификација (МРК) и 240 бодова

По старом програму – дипломирани професор историје књижевности народа СФРЈ са српскохрватским језиком (наставни смер);

- Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Дипломирани филолог српског језика и књижевности VII /1, тј. VI А по Македонском квалификационом оквиру (МРК) и 240 бодова са завршеном педагошко-психолошком и методичком припремом по одговарајућем акредитованом програму.
- Македонски језик и јужнословенски језици са српским језиком VII /1 или VI А, односно 240 бодова;
- Хрватски језик VII/1 или VI А, односно 240 бодова;

као и завршене студије, наставни смер, у оквиру којих је изборни предмет или обавезни предмет (најмање један) из следећих: Српски језик, Хрватски језик, Упоредна граматика словенских језика са завршеним студијама:

- Македонски језик и књижевност VII /1 или VI А, односно 240 бодова;
- Македонски језик и јужнословенски језици VII /1 или VI А, односно 240 бодова;
- Македонски језик и јужнословенски језици са македонском књижевношћу и јужнословенским књижевностима VII /1 или VI А, односно 240 бодова;
- Македонска књижевност и јужнословенске књижевности са македонским језиком VII /1 или VI А, односно 240 бодова;
- Македонска књижевност и култура VII /1 или VI А, односно 240 кредита.

Напомена: Наставу на предмету Српски језик могу изводити лица која су завршила примењене студије са горе наведених студијских група и стекла педагошко-психолошку додатну квалификацију.

ПОВЕЗАНОСТ СА НАЦИОНАЛНИМ СТАНДАРДИМА

Исходи учења наведени у Наставном програму воде ка стицању следећих компетенција обухваћене подручјем **Језичка писменост**.

<i>Ученик/ученица зна и уме:</i>	
I-A.1	да изражава и преноси своје мисли, осећања, информације и ставове у различитим комуникацијским ситуацијама на свом матерњем језику, путем различитих медија и у различите сврхе.
I-A.2	да препознаје и користи различите облике писаног изражавања: књижевне (песма, краћа приповетка, излагање/говор, књижевни есеј, дневник и други) и некњижевне (тематски есеј, извештавање, захтев, саопштење, реклама и други).
I-A.3	да води критички и конструктивни дијалог, аргументовано износећи своје ставове.
I-A.4	да користи савремени и нормирани српски језик уз поштовање граматичких и правописних правила приликом усменог и писаног изражавања.
I-A.6	да идентификује основне карактеристике матерњег језика (писмо, историја, дијалекте итд), као и сличности и разлике у односу на друге језике.
I-A.7	да идентификује најзначајније ауторе и књижевна дела на свом матерњем језику.
I-A.8	да разуме садржаје аудио-порука: да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира информације садржане у порукама и да их препричава (писано и усмено) својим речима.
I-A.9	да разуме садржаје писаног текста: да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира информације садржане у тексту и да их препричава (писано и усмено) својим речима.
I-A.10	да разуме визуелно приказане садржаје (дијаграми, табеле и графикони, илустрације, анимације и други): да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира визуелно приказане садржаје и да их објашњава (писано и усмено).
I-A.11	да идентификује и анализира поруке и стилске и естетске елементе књижевних дела.
I-A.12	да користи информације из различитих извора и медија и да им критички приступа, имајући у виду извор, контекст, циљ и веродостојност приказаних информација.
<i>Ученик/ученица разуме и прихвата:</i>	
I-B.1	да путем изучавања матерњег језика развија властити језички и културни идентитет, а путем језичке комуникације преноси културно наслеђе и културу живљења.

I-Б.2	да се употребом језика у различитим контекстима и срединама и у различитим облицима омогућава ефикасна комуникација и интеракција (имајући увек у виду с ким се остварује одређена комуникација).
I-Б.3	да се путем читања текстова различитих садржаја и структура развија писменост, да се ствара једна шира перцепција себе и света и да се на тај начин подстиче писање ради потребе и задовољства.
I-Б.4	да садржаји и начин изношења свог мишљења могу допринети одржавању и унапређењу комуникације, али и изазвати потешкоће у споразумевању и конфликте.
I-Б.5	да су читање и изражавање на матерњем језику важни за развој и подстицање кретивности и критичког мишљења.
I-Б.6	да је познавање матерњег језика основа учења и стицања знања из свих осталих области (наставних предмета).
I-Б.7	да је познавање матерњег језика један од најважнијих стубова етничког идентитета.

Наставни програм укључује и релевантне компетенције из следећих подручја националних стандарда: **Дигитална писменост, Лични и социјални развој, Друштво и демократска култура и Уметничко изражавање и култура.**

Дигитална писменост

Ученик/ученица зна и уме:

IV-A.1	да истражује и пореди могућности њему/њој познатих и нових дигиталних уређаја и да самостално процени, одабере и користи оне који одговарају некој конкретној потреби или ситуацији.
IV-A.2	да процени када и на који начин је за решавање неког задатка/проблема потребно и ефективно коришћење ИКТ, да одабере и инсталира програме који су му/јој потребни, да користи програме за заштиту и да решава рутинске проблеме функционисања дигиталних уређаја и мрежа.
IV-A.3	да користи различите начине за организовање и безбедно чување и делење садржаја на различитим уређајима и мрежама у дигиталној средини.
IV-A.4	да у сарадњи са другима анализира проблем, да осмисли идеју и план испитивања и решавања проблема и да испланира када ће и у коју сврху користити ИКТ.

IV-A.5	да одреди какве информације су му/јој потребне, да нађе, изабере и сачува дигиталне податке, информације, садржаје и да процени њихову релевантност у односу на конкретну потребу и веродостојност извора.
IV-A.6	да изабере и користи различите алатке за обраду података, да анализира податке и да их представља на различите начине, поштујући правила за коришћење.
IV-A.7	да одабере и користи одговарајуће ИКТ алатке за комуникацију, да безбедно дели информације, да контактира и сарађује на различитим онлајн пројектима приликом учешћа у друштвеним активностима или за личне потребе.
IV-A.8	да на безбедан и одговоран начин користи дигиталне садржаје, образовне и друштвене мреже и дигиталне облачиће.
IV-A.9	да у комуникацији са другима у мултикултурном и дигиталном простору поштује различите учеснике и прати правне, културне и етичке норме понашања у дигиталном простору.
IV-A.10	да брине о свом дигиталном идентитету, безбедности и репутацији и да поштује политике приватности.
IV-A.11	да истражује могућности коришћења различитих модела и симулација, комбиновања статичких и динамичких приказивања, звука, текста и слика да би модификовао и стварао једноставне креативне мултимедијске производе који имају конкретну намену и који служе одређеној публици.
IV-A.12	да дефинише критеријуме о квалитету дигиталних производа и решења, укључујући и иновативност и корисност.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

IV-B.1	да је дигитална писменост неопходна за свакодневни живот – олакшава учење, живот и посао, доприноси проширивању комуникације, креативности и иновативности, нуди различите могућности за забаву.
IV-B.2	да неодговорно и неспретно коришћење ИКТ има ограничења и да може представљати ризик за појединца или друштво.
IV-B.3	да ће потенцијал ИКТ расти и да новитете треба пратити и користити, али такође треба имати и критички став у односу на веродостојност, поверљивост и утицај података и информација који су нам доступни преко дигиталних уређаја.
IV-B.4	да је у дигиталном простору важно обезбедити заштиту идентитета, приватности и емоционалне сигурности, да се у њему не користи говор мржње и сајбер насиље и да се поштују правила и норме комуницирања у дигиталним заједницама.

IV-B.5	да информације доступне у дигиталном простору треба користити етички, према дефинисаним правилима и за добробит људи.
IV-B.6	да мора да се поштује право на интелектуалну својину производа доступних на дигиталним мрежама.

Лични и социјални развој

Ученик/ученица зна и/или уме:

V-A.2	да бира и практикује активности које пружају развој и побољшање властитог менталног и физичког здравља и добробити.
V-A.3	да идентификује различите компоненте властитог идентитета који се ствара на основу припадности различитим друштвеним групама (на пример: родов, етнички и национални идентитет) и компоненте различитих улога које има у свом животу (на пример: ученик, син/ћерка).
V-A.4	да процењује сопствене способности и постигнућа (укључујући и добре и лоше стране) и да на основу тога издваја приоритете који ће му/јој омогућити развој и напредовање.
V-A.5	да препознаје емоције код себе и код других, да сагледа последице сопствених емоционалних реакција у различитим ситуацијама и да користи одговарајуће стратегије да би контролисао/контролисала емоције.
V-A.6	да постави себи циљеве за учење и лични развој и да ради на превазилажењу изазова који се јављају на путу ка њиховом остваривању.
V-A.7	да користи сопствена искуства да би себи олакшао/олакшала учење и да прилагоди своје понашање у будућности.
V-A.8	да организује своје време тако што ће себи омогућити ефикасно и ефективно остваривање постављених циљева и задовољити властите потребе.
V-A.9	да предвиђа последице својих и туђих поступака.

V-A.10	да примењује етичка начела приликом вредновања исправног и погрешног у својим и туђим поступцима и да испољава врлине (као што су поштеност, правичност, поштовање, стрпљивост, брига, пристојност, захвалност, одлучност, одважност и самодисциплина).
V-A.13	да комуницира са другима и да себе представља у складу са ситуацијом.
V-A.14	да активно слуша и да реагује на одговарајући начин, показујући саосећање и разумевање за друге, као и то да приказује своје бриге и потребе на један конструктиван начин.
V-A.15	да сарађује са другима у остваривању заједничких циљева, делећи своје ставове и потребе са другима и имајући у виду ставове и потребе других.
V-A.17	да тражи повратну информацију и подршку, али и да даје конструктивну повратну информацију и подршку другима.
V-A.18	да истражује, постављајући важна питања у циљу откривања проблема, да анализира и вреднује информације и предлоге и да проверава претпоставке.
V-A.19	да даје предлоге, да има у виду различите могућности и да предвиђа последице с циљем доношења закључака, као и то да доноси рационалне одлуке.
V-A.21	да анализира, процењује и побољшава своје учење.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

V-B.1	да је брига о свом телу и редовно практиковање физичких активности важан услов за физичко и ментално здравље.
V-B.2	да спознаја свог идентитета доприноси јачању самопоуздања и развоју личности.
V-B.3	да властита постигнућа и добробит у највећој мери зависе од труда који је сам/сама уложио/уложила и од резултата који је сам/сама постигао/постигла.
V-B.4	да сваки његов/њен поступак има последице по њему/њој или по његовом/њеном окружењу.
V-B.6	да успех у животу у великој мери зависи од циљева које ће себи поставити, а да од начина на који ће планирати активности и организовати време у великој мери зависи ефикасност и ефективност остваривања постављених циљева.
V-B.7	да су иницијативност, упорност, истрајност и одговорност важни за обављање задатака, остваривање циљева и превазилажење изазова у свакодневним ситуацијама.

V-B.8	да је интеракција са другима двосмерна – као што има права да од других захтева да му/јој се омогући задовољење властитих интереса и потреба, тако има и одговорност да да простора другима да задовоље своје интересе и потребе.
V-B.9	да тражење повратне информације и прихватање конструктивне критике води ка личном напредовању на индивидуалном и друштвеном плану.
V-B.10	да је учење непрестани процес који се не завршава у школи и није ограничен формалним образовањем.

Друштво и демократска култура:

Ученик/ученица зна и/или уме:

VI-A.3	да аргументује у вези са својим ставовима, да саслуша и анализира туђе ставове и да их поштује, чак и онда када се са њима не слаже.
VI-A.5	да разуме различитост међу људима (родова и етничка припадност, узраст, способности, друштвени статус, сексуална оријентација итд).
VI-A.6	да препознаје присуство стереотипа и предрасуда код себе и других и да се супротставља дискриминацији.
VI-A.7	да препознаје вербално и физичко насиље у свом окружењу, да сагледа последице насиља и да му се супротставља.
VI-A.8	да сагледа шта повезује, а шта разједињава људе у заједници, да проналази начине како би допринео/допринела напредовању заједнице, имајући у виду потребе и интересе свих људи.
VI-A.9	да препознаје рањиве друштвене групе и да учествује у волонтерским и хуманитарним акцијама, те да их подржава.
VI-A.17	да анализира утицај писаних, електронских и друштвених медија на јавно мишљење и да бира веродостојне изворе информација на које ће засновати своје ставове.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

VI-B.1	да не сме да дискриминише на основу различитости међу људима (родова и етничка припадност, узраст, способности, друштвени статус, сексуално опредељење итд.).
VI-B.2	да сви људи, укључујући и децу, имају право да исказују своја мишљења и ставове и да учествују у доношењу одлука које су у вези са њиховим потребама и интересима.

VI-Б.5	да су једнакост, равноправност и социјална кохезија неопходни за успешно функционисање заједнице.
VI-Б.6	да су лична ангажованост и сарадња са осталима битни за остваривање заједничког јавног интереса.

Техника, технологија и предузетништво

Ученик/ученица зна и/или уме:

VII-А.2	објаснити потребу за иновацијама за развој друштва;
VII-А.4	да генерише идеје и осмисли активности које воде до производа и/или услуга;
VII-А.9	да активно учествује у тимском раду према претходно усвојеним правилима и уз доследно поштовање улоге и доприноса свих чланова тима.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

VII-Б.3	да је иницијатива битан услов за уношење промена у лични живот и живот у заједници, а да је успешност тих промена у тешњем односу са суочавањем са изазовима и/или преузимањем ризика.
VII-Б.4	да су радна етика, културна осећајност и однос према другима веома важни за стварање и одржавање позитивне радне атмосфере.
VII-Б.5	да ресурси нису неограничени и да је потребно користити их одговорно.

Уметничко изражавање и култура

Ученик/ученица зна и уме:

VIII-А.1	да показује познавање различитих облика уметничког изражавања у свим областима културе (књижевност, музика,
----------	---

	визуелне уметности, извођачке уметности, декоративне уметности, архитектура, дизајн).
VIII-A.2	да идентификује различите манифестације популарне културе и њен утицај на развој естетских вредности.
VIII-A.3	да исказује своје идеје, искуства и емоције, користећи уметничке или друге облике креативног изражавања (индивидуалне и колективне).
VIII-A.4	да тумачи идеје, искуства и емоције представљени уметничким производима које су израдили/стварали припадници његове/њене или неке друге културе.
VIII-A.5	да показује познавање властите културе, као и познавање различитих начина њеног представљања путем књижевности, визуелних уметности, музике и плеса, грађевина и других културних производа.
VIII-A.6	да идентификује разлике и сличности између своје и осталих култура у свом ужем и ширем окружењу и да анализира њихову повезаност и међузависност.
VIII-A.7	да препознаје и објашњава како се културна обележја мењају током времена и у различитим контекстима.
VIII-A.8	да препознаје значење и да објашњава учинке и изазове глобализације и повезаност локалних питања са глобалним покретима.
VIII-A.9	да препознаје и објашњава како је култура којој припада (укључујући и традицију и религију) утицала на формирање његовог/њеног идентитета и погледа на свет.
VIII-A.10	да идентификује и преиспитава стереотипе и предрасуде према припадницима других култура који се манифестују у његовом/њеном окружењу.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

VIII-B.3	да поштовање и промовисање властите културе доприноси јачању културног идентитета и дигнитета.
VIII-B.5	да на различитости међу културама треба гледати као на могућности за учење и као изазов за узајамно разумевање и напредовање.
VIII-B.6	да поштовање и промовисање осталих култура доприноси томе да и остали поштују његову/њену културу.

ИСХОДИ УЧЕЊА

Подручје: **ЈЕЗИК И КОМУНИКАЦИЈА**

Укупно часова: **67**

Исходи учења:

Ученик/ученица ће бити способан/способна:

1. да говори о развоју српског језика ка његовој кодификацији и да га сврстава и идентификује у односу на остале јужнословенске језике;
2. да препознаје Доситеја Обрадовића и Вука Стефановића Караџића и да објашњава њихов значај за развој српског језика;
3. да препознаје и наводи сугласничке гласовне промене;
4. да препознаје и наводи акценатске целине;
5. да препознаје, употребљава и деклинише именичке речи;
6. да препознаје и ствара сложене глаголске облике (плусквамперфекат и потенцијал);
7. да препознаје и ствара неличне глаголске облике (радни и трпни глаголски придев);
8. да препознаје и користи непроменљиве врсте речи (речце и узвике);
9. да издваја и одређује реченични члан – објекат;
10. да препознаје и гради пасивне реченичне облике са трпним глаголским придевом;
11. да препознаје реченичне чланове апозицију и атрибут;
12. да дели сложене реченице на зависне и независне и да препознаје врсте независнослжених реченица;
13. да препознаје порекло речи у српском језику;
14. да правилно користи зарез као знак интерпункције, нарочито у примерима независнослжених реченица;
15. да правилно пише одвојено или спојено негацију *не*, речцу *ли* и префикс *нај*;
16. да са разумевањем читају слојеније и дуже текстове и да читају и тумаче нелинеарне текстове.

Садржаји (и појмови):

Стандарди оцењивања:

Историјски развој српског језика • српски језик у групи словенских и подгрупи јужнословенских језика • Доситеј Обрадовић • Вук Стефановић Караџић	• тумачи појам прајезик у контексту заједничког историјског развоја језика. • наводи групу језика којој припада српски језик; • повезује подгрупе словенских језика са подгрупом словенских језика којој припада и српски језик. • повезује словенске језике и подгрупе са народима који њима говоре. • говори о животу и делу Доситеја Обрадовића; • објашњава значај Доситеја Обрадовића за српску историју и културу; • говори о чињеницама, занимљивостима, анегдотама и др. из живота (и дела) Доситеја Обрадовића; • објашњава значај Вука С. Караџића за српски језик, историју и културу; • наводи у чему се састојала Вукова реформа (рад на језику и правопису), наводи најзначајнија дела (Писменицу, Пјеснарицу, Рјечник, превод Новог завјета), као и имена Вукових сарадника и противника, односно образлаже зашто је Вукова реформа имала присталице и противнике; • говори о чињеницама, занимљивостима, анегдотама и др. из живота и дела Вука Стефановића Караџића.
Фонетика и правопис • Асимилација и дисимилација самогласника • Упрошћавање сугласничких група • Јотовање • Прелазак Л у О • Акценатске целине (и препознавање акцента)	• идентификује гласовне промене асимилација и дисимилација самогласника и наводи примере; • идентификује гласовну промену упрошћавање сугласничких група и наводи примере; • идентификује гласовну промену јотовање и наводи примере; • препознаје и даје примере одступања од гласовне промене јотовање; • идентификује гласовну промену прелазак Л у О и наводи примере

	(нарочито код радног глаголског придева); • идентификује акценатске целине и користи их у комуникацији; • правилно преноси акценат у конструкцијама са енклитикама или проклитикама, у предлошко-падежним конструкцијама и слично; • повезује нове садржаје о акцентима са усвојеним садржајима о акцентима у претходном разреду; • самостално препознаје место и дужину акцента и акцентује, тј. правилно изговара речи на српском стандардном језику; • уз помоћ наставника објашњава значење речи у којима је место и/или дужина акцента диференцијално средство.
Морфологија и творба речи • Редни бројеви • Глаголске именице • Нелични глаголски облици (радни и трпни глаголски придев) • Лични глаголски облици (плусквамперфекат, потенцијал) • Непроменљиве врсте речи (узвици, речце)	• објашњава начин образовања редних бројева и даје примере/реченичне контексте у којима су употребљени редни пројеви; • правилно мења по падежима редне бројеве; • објашњава начин образовања глаголских именица; • објашњава граматичке категорије глаголских именица, као и њихову употребу у реченици; • идентификује неличне глаголске облике: инфинитив, глаголски прилог садашњи и прошли и глаголски придев радни и трпни; • објашњава начин образовања радног и трпног глаголског придева и даје примере; • објашњава разлику између радног и трпног глаголског придева и осталих придева, као и њихову употребу у образовању реченичних чланова или реченичних конструкција; • препознаје реченице у којима су употребљени облици плусквамперфекта; • препознаје и гради облике плусквамперфекта;

	• објашњава значење глаголског облика плусквамперфекат и наводи одговарајуће примере; • препознаје реченице у којима су употребљени облици потенцијала; • препознаје и гради облике потенцијала; • објашњава значење глаголског облика потенцијал и наводи одговарајуће примере; • препознаје и издваја непроменљиве речи и разуме њихову комуникацијску важност. • препознаје непроменљиве речи према структури (прилози, предлози, везници, речце, узвици); • препознаје употребу узвика у реченици и користи их; • препознаје употребу речца у реченици и користи их.
Синтакса • Објекат као реченични члан (прави објекат, неправи објекат) • Пасивна реченица и облици • Апозиција и атрибут • Структура сложене реченице (независно-сложене реченице, зависносложене реченице) • Врсте независнослжених реченица (саставне, раставне, супротне, искључне и закључне).	• препознаје и одређује какав је објекат у реченици (прави или неправи); • препознаје облик трпног глаголског придева; • самостално препознаје, гради и примењује облике трпног глаголског придева у усменом или писаном изражавању; • препознаје активне и пасивне реченице у тексту на српском стандардном језику на основу употребе трпног глаголског придева; • самостално претвара активне реченице у пасивне и обрнуто и користи их у усменом или писаном изражавању. • објашњава појам необавезних реченичних чланова и то да њихово одсуство не мења структуру једне реченице; • препознаје атрибут и апозицију у реченици (укључујући и трпни глаголски придев у функцији атрибута); • даје примере атрибута и апозиције; • објашњава структуру сложене реченице; • разликује делове сложене реченице;

	• препознаје однос међу простим реченицама у једној сложеној (да ли је он зависан или независан); • препознаје и разликује независнослжене реченице према значењу; • саставља све врсте независнослжених реченица, користећи правилно везнике и везничке саставе, као и зарез као интерпункцијски знак.
Лексика • Порекло речи у српском језику (домаће речи и словенизми, црквенословенизми, туђице, интернационализми, англицизми, турцизми, варваризми...)	• идентификује и тумачи значења домаћих и туђих речи у датим примерима; • саставља примере у којима користи речи различитог порекла у српском језику.
Правопис и интерпункција • Зарез у простој реченици (набрајање, допуна, наглашавање, издвајање, дозивање • Зарез у независнослженој реченици	• правилно користи интерпункцијска правила; • правилно користи зарез у писању просте реченице при набрајању, допунама, наглашавању, обраћању, издвајању...); • правилно користи зарез у независнослженој реченици.

Читање са разумевањем

- Читање са разумевањем сложених и дужих текстова
- Читање и тумачење сложених нелинеарних текстова

- одговара на постављена питања у вези са прочитаним текстом;
- идентификује и наводи чињенице, детаље и догађаје који су представљени у датом књижевном или некњижевном тексту;
- објашњава непознате речи или фразе у датом тексту према контексту њихове употребе;
- извлачи кључне речи прочитаног текста на основу којих резимира текст;
- извлачи логичке закључке на основу доказа и информација датим у тексту;
- предвиђа догађаје о томе шта би се следеће могло догодити у тексту на основу личног разумевања ликова, заплета и контекста;
- идентификује узрочно-последичне односе у тексту и закључује како догађаји или радње утичу једни на друге;
- поставља питања о прочитаном књижевном или некњижевном тексту да би могао да разуме и извуче закључке о поруци или циљу аутора тог текста;
- користи цитате, примере или детаље као доказе о извођењу закључака из једног прочитаног текста;
- чита и тумачи сожене легенде, табеле, графиконе и друге врсте нелинеарних текстова.

Примери активности:

(Примери обједињавају више стандарда оцењивања истог садржаја који се могу реализовати на више часова. Понуђени примери могу послужити као модел за осмишљавање нових активности за исте стандарде или за друге који нису њима обухваћени.)

- Наставник упознаје ученике с животом и делом Доситеја Обрадовића путем препричавања или читања прича и обраћа пажњу на значај Доситеја Обрадовића за српску историју и културу.
- Ученици подвлаче непознате речи у одломку аутобиографије Доситеја Обрадовића или пак допуњују празна места у тексту задатим речима и сл.

- Ученици заједно с наставником читају цитате и изреке Доситеја Обрадовића и заједнички их тумаче и изводе закључке.
- Предлог активности односи се на групни рад ученика. Ученици треба да осмисле пројекат на којем ће представити своја знања о Доситеју Обрадовићу. Веома је важно да сваки ученик на часу изнесе макар по једну информацију/чињеницу/занимљивост из живота и дела Доситеја Обрадовића. У зависности од услова и жеље радне групе, задатак може бити реализован на пану, плакату, у виду презентације и др. На крају свој урађени задатак ученици треба да представе и другим ученицима, наставницима и/или родитељима.
- Наставник на почетку часа подсећа ученике на наставну јединицу о животу и делу Доситеја Обрадовића и првим идејама о писању на народном језику, а затим упознаје ученике с животом и делом Вука Стефановића Караџића путем препричавања или читања прича и обраћа пажњу на значај В. С. Караџића за српску историју и културу.
- Ученици самостално читају текст у уџбенику о Сави Мркаљу и уочавају које идеје је од њега преузео Вук Караџић.
- Ученицима треба показати *Вуков Рјечник* и указати на његов значај за нормирање српског језика. Читају се и коментаришу изабране одреднице из Рјечника и упоређују са истим одредницама у Речнику Матице српске или у Речнику српскога књижевног језика. Још једном треба истаћи најзначајније године у Вуковом раду и дела која су тада настала (1814, 1818, 1847).
- Организовање квиза о животу и делу Вука Стефановића Караџића (Вукова биографија; рад на сакупљању народних умотворина; рад на реформи језика и правописа; оригинално стваралаштво; Вук као књижевни критичар и полемичар; преводилачки рад; Вукове присталице и противници; занимљивости из приватног живота...).
- Предлог активности односи се на групни рад ученика. Ученици треба да осмисле пројекат на којем ће представити своја знања о В. С. Караџићу. Веома је важно да сваки ученик на часу изнесе макар по једну информацију/чињеницу/занимљивост из живота и дела В. С. Караџића. У зависности од услова и жеље радне групе, задатак може бити реализован на пану, плакату, у виду презентације и др. На крају свој урађени задатак ученици треба да представе и другим ученицима, наставницима и/или родитељима.
- Ученици раде у паровима. Наставник сваком пару даје по један радни листић на коме су исписане речи у који су садржане гласовне промене (асимилација и дисимилација самогласника, сажимање сугласника, јотовање, прелазак Л у О). Ученици црвеном бојом подвлаче речи у којима препознају ове гласовне промене и све пронађене речи презентују пред осталима у разреду. Иста активност се може поновити са речима које су погрешно исписане у односу на гласовне промене које се у њима налазе или пак са речима у којима се налазе одступања од наведених гласовних промена.
- Ученици раде у групама. Свака група добија текст са различитим врстама акценатских целина. Ученици читају текст и бележе акценте и акценатске целине, а затим испишу све на табли. Свака група презентује оно што је одрадила и поставља питања

осталима у вези са правилним акцентовањем и бележењем одговарајућим акцентом.

- Наставник може да заједно с ученицима ради на акцентовању речи из одабраног текста уз слушање звучног записа и проверавање акцената у речнику.
- Ученици деле дати текст усправним линијама на акценатске целине. „А жени и деци ништа о томе не кажемо, да се не би плашили да ће нам се то још који пут десити, јер зима је тако дуга... Јер зима је тако дуга – то је стални рефрен у говору ових људи, стално резигнирано јадање у овој земљи где је од човека до човека пусто и далеко.” – из путописа Писма из Норвешке Исидоре Секулић
- У наведеном одломку појављују се и речи које немају свој акценат, већ чине акценатску целину са речима уз које стоје. Допуни реченице. Проклитике стоје _____ наглашене речи. Енклитике стоје _____ речи.
- Ученици се деле у парове. Парови између себе размењују по пет глагола, а задатак је да се сви глаголи запишу у свеску и да се од њих изведу облици радног глаголског придева, трпног глаголског придева и глаголске именице. Затим треба изведене глаголске придеве и именице адекватно употребити у реченичном контексту, поштујући граматичке категорије, деклинацију или конгруенцију. Сви примери записују се на табли.
- У наведеним примерима реченица ученици подвлаче личне глаголске облике у плусквамперфекту: а) Кад смо стигли на концерт, Ана је већ била отпевала своју песму. б) Време се беше покварило, па нисмо отпутовали на острво. в) Пре него што смо ушли, врата су се била сама отворила итд. или дате реченице допуњују глаголима у загради у плусквамперфекту: а) Када смо стигле у биоскоп, она _____ (седети) на свом месту. б) Пре него што смо проговорили, Милош _____ (заспати).
- Ученици се деле у групе по 4-5 ученика. Добијају налепнице на којима су исписани примери глагола. Свака група треба да напише по једну реченицу којом ће означити став говорника према глаголској радњи у потенцијалу. Након што то учине свака група треба да објасни како је саставила реченице и њихово значење. Закључци се заједнички изводе и записују у свеске.
- Ученици имају картице – зелене и црвене. Један ученик извлачи листић на коме се налази нека реч, а остали ученици подижу црвену картицу уколико је та реч променљива, а зелену ако је у питању непроменљива реч. Наставник прати ученике и даје даље смернице и објашњења оним ученицима који подигну картицу у погрешној боји.
- Ученици су подељени у групама. Свака група добија кутију у којој се налазе речи. Задатак је да расподеле речи у табелу према врсти непроменљивих речи. Група која прва и тачно испуни задатак је победник игре и она презентује одрађено осталима у разреду, а они прате и коригују у својим табелама.
- Ученици добијају речи исписане на папирићима, а на табли је нацртано шест кутија. На свакој од њих написана је по једна врста непроменљивих речи. Ученици треба да сваку реч ставе у одговарајућу кутију према врсти непроменљивих речи. Затим

се све речи проверавају и дискутује се на часу о томе како се оне деле на одговарајуће врсте.

- Наставник подсећа ученике на претходно усвојена знања о писању речце *не* и речце *ли*. На основу тога ученици уз помоћ наставника дефинишу речце као врсту речи у српском стандардном језику. Након тога раде задатке у којима треба да одговоре на захтеве у вези са речцама.
- Будући да су узвици врста речи која нема одређени број елемената, на овом нивоу учења језика наставник припрема ученицима вежбе са неким од најфреквентнијих узвика који се свакодневно чују у употреби српског језика. Факултативно, наставник може приредити ученицима вежбе помоћу којих ће уочити разлике и сличности у употреби узвика између српског и македонског језика.
- Ученици добијају радне листиће на којима је исписано неколико узвика. Затим образују глаголе од њих: бее, јао, фућ... На крају ученици раде у паровима, састављајући реченице од глагола и датих узвика. Неколико парова записује своје примере узвика и реченица на табли, а наставник слуша одговоре и заједно са осталима коментарише њихову употребу.
- Ученици раде у малим групама. Групе добијају текст са реченицама у којима су употребљени прави и неправи објекат. Свака група треба да употреби облике одговарајућег објекта на празна места у тексту. Ако су у реченицама употребљене личне заменице у функцији правог и неправог објекта, онда на табли записују дуге и кратке облике личних заменица у акузативу и дативу и објашњавају њихову употребу.
- Ученици треба да прочитају дати одломак текста из приповетке *Ливада у јесен* Данила Киша и да допуне реченице. Након тога, наставник захтева да одреде субјекат у реченицама, на основу чега треба да заједнички дођу до закључка о пасивним реченицама с употребом трпног глаголског придева.

По том широком простору, ширем од круга који је покривао шатор (по изгажености земље јасно се виде његове границе), леже по земљи још светли поклопци пивских флаша, разбацани без реда, оперважени по ивицама танком чипком, као цветови, расквашени опушци цигарета, огризине јабука, већ зарђале коштице од воћа, згажени фишеци од сладоледа, трагови коња и људи, сасушени брабоњци циркуских звери, коре хлеба, листови старих новина на којима су седели гледаоци, истргнуте странице из ђачких свезака с цртежима, кутије од цигарета, од шибица, разваљене кесе од хартије по којима шетају мрави. На месту где је стајао стари космати циркуски коњ, „пони“, земља је изрована копитима, трава искорењена, само се још нађе покоја влат згажене и измуљане сламе, сасвим потамнеле. Мало даље, виде се трагови негдашњег шатора за мајмуне; четвртаси плато, из којег још вире, по угловима, грубо тесани клинови од храстовине, с горње стране ољуштени ушицама секире.

- Ученици раде у малим групама. Групе добијају по неколико реченица у којима треба да допуне именице неком особином, а да то буде придев, синтагма или предлошко-падежна конструкција у функцији атрибута. Пример: Емилија прави торту – *Вредна* Емилија прави *укусну* торту/*чоколадног укуса*. Или да се иста реченица допуни са више атрибута: *Добра, вредна, паметна* Емилија прави *укусну, чоколадну* торту.

- Ученици раде у малим групама. Свака група добија примере реченица у којима треба подвући део реченице који допуњува значење речи на коју се односи, односно треба подвући апозицију у тој реченици. На пример: *Ивана, моја најбоља другарица, чува све моје тајне.* Групе размењују задатке и читају и проверавају оно што је друга група записала, па затим заједно дискутују о задатим примерима и дају друге примере/предлоге апозиција.
- Ученици раде у паровима. Сваки пар добија радни листић на коме је написано неколико простих реченица и имају задатак да повежу просте реченице формирајући сложене. На пример: 1. *Марија је тражила нове патике. / Није их нашла – Марија је тражила нове патике, али их није нашла.* 2. *Пас је скочио од радости. / Чуо је Марков глас. – Пас је скочио од радости када је чуо Марков глас.* Затим добијене сложене реченице деле на саставнице. Дискутује се о односу простих реченица у датој сложеној, да ли је он зависан или независан и даје се објашњење о томе.
- Ученици раде у малим групама. Свака група треба саставити по једну врсту независносложене реченице са сваким од одговарајућих везника. Затим имају задатак да од две просте реченице саставе више врста независносложених реченица, користећи се различитим везницима. Након формирања независносложене реченице, требало би да напишу каква је то реченица (саставна, супротна...), када се она и зашто одваја зарезом...
На пример: *Болесна сам. Не долазим на излет.*
Болесна сам и не долазим на излет (саставна).
Болесна сам, сигурно не долазим на излет (закључна).
Нисам болесна, али не долазим на излет (супротна).
Нисам болесна, само што не долазим на излет (искључна).
- Ученици су подељени у групама. Свака група добија радни листић на коме је приказан речник. Задатак је да свака група састави краћи текст у коме ће употребити све речи. Затим треба да све задате речи из речинка у тексту који су саставили да замене синонимима. Пример: *кадија-судија, сењора-госпођа, инфилтриран-уметнут..* На крају задатка, ученици све представљају на паноу или листиће лепе на табли како би увидели значења и порекло речи из контекста.
- Ученици добијају наставни листић на ком су написана правописна правила о зарезу. Даље су написане и реченице у којима зарез није употребљен, а ученици треба да ставе зарез тамо где мисле да би требало да се он у тим реченицама налази, притом имајући у виду претходно наведена правописна правила о писању зареза. Наставник на табли записује тачне одговоре и заједно са ученицима коментарише правила и одговоре.
- Ученици су подељени у групама и свака група добија просте реченице и везнике који се користе у грађењу независносложених реченица. Имају задатак да саставе сложене реченице, пазећи на употребу зареза у складу са правописним правилима.
- Ученици се деле у групе. Свака група добија исти текст са непознатим садржајем. Текст може бити новинарски. На основу

садржаја, а путем сумирања информација, ученици откривају скривене информације. Користе се основним питањима детектовања: ко, шта, како, када, зашто. Затим текст деле на пасусе и издвајају основне информације из њих. Основне информације повезују и добијају општу слику о значењу текста, односно о информацијама које нису представљене као чињенице. Група која прва пронађе све скривене информације је победник.

- Ученици добијају текст са историјским садржајем. Читају га и имају задатак да извуку све аргументе које је записао аутор текста. Затим, на основу тих аргумената, доносе закључке о периоду о коме се у тексту говори. Пример: ако су у тексту представљене информације о друштвено-политичким приликама у Македонији за време Отоманске владавине и о положају жене у то време, ученици треба да из текста извуку све аргументе, доказе, цитате и да створе своје ставове у вези са прочитаним које ће представити осталима у разреду.
- Ученици су подељени у малим групама. Свака група добија по један сажетак текста који је у вези са садржајима из других наставних предмета. На пример: добијају текст у коме се налазе садржаји и појмови неке теме из Биологије (екологија). Читају текст самостално, а затим проналазе кључне речи и кључне изразе. Покушавају да помоћу кључних речи и израза представе тему пред свима.
- Ученици раде у групама. Добијају текст са неког блога. Имају задатак да разговарају о прочитаном и да на једном листићу издвоје важне поенте текста. Ученици треба да тај текст читају критички и да провере његову релевантност, анализирајући графиконе, табеле и дијаграме представљене заједно уз текстуални део. О приказаним информацијама одговарају на питања које је претходно припремио наставник. Заједнички проверавају тачност тих информација које могу бити у облику цитата, детаља као докази и других примера.
- Ученици добијају наставни листић – одломак из неке књиге, на пример *Хобит*, одакле је извучена и карта. На часу, ученици подељени у групама разгледају карту. Претходно је краћим текстом препричан садржај књиге у коме се помињу и топоними са издвојене карте. Ученици треба да их пронађу и да покажу на карти како се дружина кретала. Свака група презентује шта је одрадила.
- Ученици раде у паровима. Сваки пар чита по један текст. Затим помоћу технике *Коцка* одговарају на неколико захтева у вези са садржајем текста: опиши, упореди, асоцирај, анализирај, примени, аргументуј за или против. Сваки пар представља шта је одрадио, а наставник и остали ученици дају информације о изведеним закључцима.

Подручје: КЊИЖЕВНОСТ И ИЗРАЖАВАЊЕ И СТВАРАЊЕ**Укупно часова: 67****Исходи учења:***Ученик/ученица ће бити способан/способна да:*

1. да препознаје сакупљање народних умотворина и осталих материјала;
2. да разликује љубавну поезију према мотиву;
3. да разликује стилска изражајна средства (риму према броју слогова, анафору, епифору, метафору, врсте метафора: именичку и глаголску, парономазију);
4. да описује карактеристике фантастичних приповедака, да разликује према садржају фантастичан и криминалистички роман;
5. да објашњава разлике између аутора и приповедача, аутора и лика, лика-приповедача, врсте приповедача;
6. да уочава етапе драмске радње и да издваја конфликт у драмском тексту;
7. да тумачи делове или цела књижевна дела: песничка, прозна и драмска;
8. да пише текстове са практичном применом, да припреми усмено или писмено причање или препричавање искустава, да припреми говор на задатој или изабраној теми уз претходно урађени план или без плана;
9. да пише есеј, поштујући правила за писање есеја;
10. да дебатује аргументовано на теми која му/јој је позната.

Ученик/ученица разуме и прихвата да:

1. путем читања текстова са различитим садржајем и структуром развија писменост, формира шире схватање о себи и свету и подстиче писање из потребе и задовољства;
2. су читање и изражавање на српском језику важни за развој и подстицање креативности и критичког мишљења.

Садржаји (и појмови):**Стандарди оцењивања:****Народна књижевност**

- Вук Стефановић Караџић као сакупљач народних умотворина

- наводи значај и дело Вука Стефановића Караџића као сакупљач народних умотворина;
- наводи врсте народних умотворина које је сакупљао В. Стефановић Караџић;
- објашњава значај В. Стефановића Караџића као сакупљач народних

	умотворина за развој српске књижевности, а и језика.
Лирика • Љубавна поезија • Стилска изражајна средства: рима према броју слогова, анафора, епифора, парономазија, метафора, именичка и глаголска метафора.	• парафразира и тумачи садржаје стихова и исказаних осећања и мисли од стране лирског субјекта; • одређује мотив и лирски субјекат у песми; • одређује риму према броју слогова који је сачињавају (мушка, женска, дактилска, хипердактилска); • препознаје стилска изражајна средства у примерима песама (анафора, епифора, метафора: именичка и глаголска метафора и парономазија); • анализира лирске песме према мотиву и стилском изражавању.
Епика у прози • Врсте приповедака према теми: фантастична приповетка • Роман и врсте романа према теми/садржају (дужина приповедања, ликови, поступци, догађаји) • Приповедач – аутор (разлике: аутор-приповедач; лик; лик-приповедач; врсте приповедача)	• препознаје фантастичну приповетку према теми, начину приповедања, ликовима, простору и времену дешавања; • објашњава тему фантастичног романа; • открива и дискутује о карактеристикама фантастичног романа; • објашњава криминалистички роман; • наводи карактеристике криминалистичког романа; • тумачи изабране наводе из књижевног текста (фантастичан или криминалистички роман и фантастична приповетка), који су усмерени по случајном избору, према унапред задатим критеријумима; • разликује аутора од приповедача, аутора од лика, лика-приповедача и врсте приповедача (у првом или трећем лицу) у конкретним прозним текстовима.
Драма • Етапе у развоју драмског догађаја (експозиција, заплет, кулминација,	• објашњава специфичности драме као посебан књижевни род; • проналази драмски конфликт у прочитаном драмском тексту; • набраја и објашњава етапе драмске радње; • разликује комедију и трагедију у прочитаним одломцима;

перипетија, расплет, драмски конфликт) Драмске врсте: трагедија и комедија	тумачи изабране цитате из драмских текстова.
Изражавање и стварање - Писање текстова са практичном применом: (писмо у електронском облику – начин обраћања, службено или приватно, захтев/молба). - Причање и препричавање. - Састављање говора. - Писање есеја (одабир наслова, постављање тезе, структура есеја – увод или позивање на кључно питање одабране теме; главни део – опис тезе, детаљи, повезивање чињеница и детаља са идејама; завршни део – сумирање главних поенти, завршна реченица са поруком). - Креативно писање. - Дебатовање (тема, двостраност, правила дебатовања, аргументовање, модератор, публика, циљ).	- саставља електронско писмо са различитом наменом, формално или неформално; - саставља молбу/захтев упућен неком званичном представнику установе или установи; - прича и препричава своја и туђа искуства; - саставља излагање/говор, усменио или писано на изабраној или задатој теми; - саставља излагање/говор, усмено или писано према датом или самостално припремљеном плану; - пише есеј поштујући правила композиције у писању есеја; - писано се изражава (пише есеј) о прочитаном књижевном тексту, износећи мишљење које је потврђено цитатима; - креативно пише, бирајући мотив и облик изражавања (песнички, прозни или драмски); - креативно се изражава усмено или писано, користећи усвојена стилска изражајна средства; - наводи карактеристике дебате; - спрема аргументе за дебату на задатој теми; - усмено или писано се изражава, поштујући правила правоговора или правописна правила српског књижевног језика.
Примери активности: <i>(Примери обједињавају више стандарда оцењивања истог садржаја који се могу реализовати на више часова. Понуђени примери</i>	

могу послужити као модел за осмишљавање нових активности за исте стандарде или за друге који нису њима обухваћени.)

- Ученици су подељени у групама и разгледају Вукове сакупљене народне умотворине. Анализирају њихов садржај, класификују их, издвајају основне податке о процесу сакупљања и о сакупљачу. Свака група презентује одрађено и израђује мали плакат који ће стајати као подсетник у учионици.
- Ученици су подељени у групама. Свака група има задатак да одабере неку умотворину и да је представи на свој креативан начин: уколико је то нека народна песма да је испева или нацрта њене мотиве, да драматизује и сл. Како свака група презентује, треба и да објасни карактеристике и садржај одабране умотворине, да упути остале на њен мотив и сл.
- Ученици раде самостално. Читају песму и раде према техници Три кључа и једна брова. Од ученика се захтева да издвоје три кључна елемента из садржаја која ће описати својим речима или парафразирати. Затим треба да пронађу цитате из песме који ће потврдити оно што су издвојили/испрчали, а које је заправо брова за три претходна издвојена кључа. Након тога упоређују се мишљења и изводе се закључци о значењу песме.
- Ученици читају песму „Ми се чудно разумемо” С. Винавера. Имају задатак да одреде мотив у песми и да према њему одреде каква је то песма, а да затим коментаришу осећања и мисли исказана лирским субјектом. О коментарима у односу на исказане мисли и осећања, ученици одговарају на постављена питања, а у складу са садржајем песме. На пример: *Коме се лирски субјекат обраћа? Које описе даје? Каква су осећања исказана последњим стиховима? Који је мотив песме?*
- Ученици раде самостално. На наставном листићу добијају одломке песама у којим се среће различита рима према броју слогова од којих су састављене римоване речи и на њему се још налазе две табеле: Табела ЗХН (знам/хоћу да знам/научио сам) и Табела о новим врстама риме које тек треба да се науче. Ученици добијају смернице да у табели ЗХН напишу шта знају о рими као стилско изражајно средство, да ли је она увек иста и да ли је умеју поделити према неким критеријумима. Затим попуњавају другу колону табеле, односно записују шта би желели да науче о рими. Рад се усмерава ка примерима које читају, тако што издвајају речи које се римују у стиховима. Издвојене примере римованих речи деле према томе колико слогова имају. Затим сваки пример смештају у малу табелу у којој се налазе називи од врстама риме према броју слогова: мушка-једносложна, женска-двосложна, дактилска-тросложна, хипердактилска-вишесложна. Одрађено деле са осталима у разреду и проверава се на табли. Закључак часа записује се у трећој колони табеле ЗХН.
- Ученици самостално читају и пореде песме у којима се понавља једна иста реч или више речи на почетку и крају стихова. Путем разговора о значењу стихова и функцији њиховог понављања на почетку, односно крају, објашњавају се стилска

изражајна средства анфора и епифора и њихова улога у песми.

- Ученици читају примере метафоре и дискутују њихово значење: *облак је прошетао, сунце је испричало причу, шума је истекла у поток, ноћ је процвала, камена душа, обојени дан, птица безбрижна*. Наставник наводи ученике да анализирају врсте речи које чине метафору и да увиде њено преносно значење. Ученици активност завршавају тако што закључују да метафора може бити именичка (камена душа) или глаголска (ноћ је процвала).
- Ученици раде у паровима. Читају приповетку са фантастичним садржајем. Приликом анализе текста користе технику *Табела за предвиђање*. Табела има три колоне, односно три питања: шта мислите шта ће се догодити; какве доказе имате о томе; шта се заиста догодило? Текст се чита до одређеног дела, попуњавају све прве две колоне табеле, а затим се наставља читање, па попуњава се и трећа колона; Опет прве две, па трећа и тако све до самог краја приповетке. Фантастичне приповетке садрже локалитете и објекте који су необични, исто и такве ликове, тако да предвиђање и затим увиђај у догађаје у њој имају дозу неизвесности што и јесте главна карактеристика ове врсте приповедака. Након завршетка читања, ученици записују основне карактеристике које су увидели о ликовима, догађајима, локалитетима. Написано се чита наглас и сви потврђују или исправљају.
- Ученици читају роман „Иваново отварање” Р. Рисојевића уз презходно задате смернице за читање: колико и који се ликови срећу, ко је главни лик и који му је циљ, ко му помаже, а ко му се супротставља, колико дуго трају догађаји, колико догађаја има, колико се мењају локације, који су догађаји најважнији у тексту, шта ради главни лик у тим најважнијим тренуцима, које се идеје у тексту могу увидети преко анализе конкретних догађаја и поступака ликова у роману? Након што ученици путем дискусије одговоре на ова питања, поставља се и питање шта је заправо роман.
- Ученици у паровима читају одломке романа „Муња у капи росе” Л. Лазића. Рад у паровима одвија се путем технике Постављање питања, где ученици могу да постављају фактографска питања, питања којима се предпоставља и питања којима се изводе закључци. Сваки пар ученика наизменично чита пасус за пасусом. Након сваког прочитаног пасуса, ученици постављају питања о прочитаном. На крају активности, ученици деле међусобно своје закључке.
- Ученици су подељени у групама. Свака група се договара да самостално бира текст који ће донети и читати на часу. Текст се обрађује према неколико захтева: опис садржаја у неколико реченица; анализа текста путем проналажења ликова и њихових особина; описани или уочени поступци; потврда исказана цитатима; повезивање поступака ликова са стварним животом; упоређивање и аргументовање ставова помоћу цитата као потврда. Свака група презентује одрађено пред осталима у

разреду.

- Ученици самостално читају и бирају цитате из савремених романа са фантастичним садржајем – „Авен и Јазопас у Земљи Ваука” У. Петровића или са крими садржајем – „Отмица Балше Поповића” З. Божовића. Одабрани цитати илуструју тему, а ученици траже приповедача, да ли је он лик-приповедач, односно да ли приповедач приповеда у првом или у трећем лицу. Наставник подстиче дискусију и захтева од ученика да потраже доказе у тексту о томе ко је приповедач. Дискусија се затвара након што ученици изнесу своје аргументе о тврдњама и заједно са наставником закључују који је приповедач присутан у конкретном тексту.
- Ученици читају кући обавезну лектуру „Сумњиво лице” Б. Нушића. Приликом читања користе Дневник са дуплим записом који попуњавају према захтевима да издоје цитате путем којих ће показати који су догађаји на почетку драмске радње, који су догађаји у вези са заплетом, кулминацијом, перипетијом и расплетом драмског текста. За сваку етапу, ученици пишу коментаре и објашњавају зашто мисле да је та етапа баш у том делу текста. Ученици, такође, према властитом читању, објашњавају драмски конфликт. Све записе које бележе током читања деле на часу са осталима и дискутују. На крају се изводи закључак који сви заједнички записују.
- Ученици разговарају о појмовима комедије и трагедије. Објашњење значења одвија се путем дискусије, путем преговарања о значењу које записују на табли. Затим читају текстове који припадају различитим драмским врстама. Бирају се примери који исказују разлике између комедије и трагедије као књижевне врсте. Ученици дискутују о начину изражавања, теми и опхођењу ликова.
- Ученици су подељени у групама и свака група има задатак да напише електронско писмо у којем се обраћа различитим субјектима: Савету родитеља, Школком одбору, Ученичкој заједници, некој секцији... Обраћање може бити осмишљено према креативности ученика или у складу са неким захтевима, потребама и интересима везани за њихов школски живот. Свака група пише онако како сматра да треба да изгледа формално писмо на некој одабраној теми. За рад имају 15 минута, а затим свака група чита текст. Ученици коментаришу написано, а наставник менторише. На крају часа заједнички израђују план, који произлази из заједничке дискусије, а који ће служити за писање електронског писма.
- Ученици прате пример на табли о томе која је структура молбе када се треба неке званично обратити (до кога се упућује у наслову, од кога, у вези са чим, где стоји потпис, датум и место). Затим добијају задатак да напишу молбу Наставничком савету како би били ослобођени наставе због учешћа на неко такмичење. Свако дели оно што је написао са осталима и дискутује се о

успешности писања молбе.

- Ученици имају задатак да једном у полугодишту осмисле кратко излагање неке изабране теме која би требало да буде у вези са њиховим интересима и преокупацијама: спорт који тренирају, одређена музика коју слушају, књига која им је оставила утисак, јавна личност која је код њих изазвала интерес о некоме или нечему и слично. У говору треба дати увод, објашњење теме коју су одабрали, објашњење разлога зашто воле то што су одабрали, која им осећања буди и закључак/поенту говора. Наставник одређује дужину говора који треба да буде презентован.
- Ученици имају задатак да спреме говор у писаном облику на тему која им је блиска или која произлази из неке већ усвојене теме из предмета Српски језик и књижевност или неког другог предмета. Тема треба да буде објашњена, фактографски илустрована и да обухвата читав један проблем. Ученици читају пред осталима у разреду и добијају информације о прочитаном од својих саученика: да ли су били јасни, да ли су навели све чињенице/аргументе и да ли обухватају проблем који најављују на почетку.
- Ученици добијају задатак да напишу есеј. Наставник поставља правила за писање есеја на табли: „Поставите хипотезу у вези са насловом и разрадите је на следећи начин: увод – у ком ћете привући пажњу проблемом о коме желите да пишете, а затим разрадите тему о којој сте желели да причате. И главном делу поставите неколико важних ствари, а уз свако излагање употребите јасну прву реченицу и затим унесите детаље, примере који иду у прилог вашој теми. Са примера пређите на ваше идеје у вези са темом и полако се крећите ка закључку. У последњем делу истакните важне тачке написаног и завршите реченицом која је ефективна да се запамти.” Ученици читају написане есеје и дају повратну информацију у складу са оним што су чули и у складу са написаним на табли као инструкција.
- Ученици седе у круг. На табли је постављен *зид речи*. Наставник одређује ко ће први почети. Тај који почиње треба да каже просту реченицу која ће садржати бар једну реч са зида речи. Сваки следећи ученик додаје по једну реч или почиње нову просту реченицу. Игра траје све док не прођу сви ученици. Затим ученици настављају да раде самостално и да пишу. Први део часа када користе речи са зида је основа за стварање приче. Приликом писања пазе на композицију писања текста, а користе облик текста који ће сами изабрати.
- Ученици добијају задатак да осмисле драмске дијалоге на некој теми која је у вези са школом. Читају у пару и дају усмене информације једни другима.
- Ученици стварају у стиху на теми отаџбина/прва љубав. Користе стилска изражајна средства приликом писања. Свако од њих

представља своју песничку творевину. Наставник не инсистира на рими и ритму, него све треба да има смисла. Сваки ученик представља стилско изражајно средство које или која користи у својој песми. Уколико је потребно, наставник индивидуално помаже идејама, на пример које су најлепше речи којима можеш да опишеш своју отаџбину или симпатију и у складу са одговорима помаже ученицима да искажу мисли у стиху.

- Ученици се упознају са основама дебатованја путем кратке презентације: тезе, аргументи, противаргументи, време причања. Затим заједнички бирају тему која је актуелна за дебатованје – на пример дружење онлајн или дружење уживо. Два тима по три ученика исказују супротне ставове. Важно је да ученици буду подстакнути да своје мишљење исказују аргументима. Након дебате, сваки члан тима има по три минута за своје обавезно излагање, дискутује се у разреду о томе ко је боље дебатовао (не да ли је био у праву), односно какви су аргументи били упућени. Час се може понављати на различите теме више пута, све док не прођу свој ред сви ученици.
- Ученици стварају на одређеној теми. Наставник пази како ученици у својим саставима користе независносложене реченице и правописна правила у односу на коришћење зареза у свакој од њих, затим пази и на остале грешке, употребу неодговарајућих речи или неправилних и слично.

Подручје: МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ

Укупно часова: 10

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна:

1. да објасни како се манипулише медијским садржајима преко наслова;
2. да провери веродостојност текстуалних и визуелних информација у медијским садржајима;
3. да креира медијски садржај и објасни како се он одговорно може поделити.

Ученик/ученица ће развити свесност:

1. о томе да објасни последице неодговорног сподељивања медијских садржаја.

Садржаји (и појмови)

- **Наслови и клик-мамци**
(„кликбејт”)

- **Провера веродостојности информација и медијских садржаја**
(верификација, веродостојност, примарни извор информација)

Стандарди оцењивања

- наводи примере манипулативних наслова и наслова који привлаче пажњу;
- објашњава (помоћу примера) како се формулишу наслови медијских садржаја с циљем да се „улове” кликови.

- користи алатке и вештине за проверу истинитости визуелних садржаја;
- користи све кораке при провери веродостојности датог медијског садржаја у традиционалним и онлајн медијима;
- наводи кораке за проверу веродостојности садржаја у медијима;
- проверава датум објаве, извор информације, истинитост наведених цитата и веродостојност података/доказа који се налазе у медијском садржају на интернету да би утврдили његову исправност;
- одређује кредибилност извора информација;
- примењује различите електронске алатке да би верификовао садржаје на интернету.

• Стварање и одговорно споређивање медијског садржаја	• ствара медијске садржаје: формулише наслове који нису манипулативни, користи кредибилне изворе и веродостојне цитате и наводи тачне податке/доказе; • објашњава шта значи одговорно споређивање информација путем друштвених мрежа; • наводи могуће последице неодговорног споређивања информација.
--	---

Примери активности:

(Примери углавном обједињавају више стандарда за оцењивање истог садржаја који се могу реализовати на више часова. Понуђени примери могу послужити као модел за стварање нових активности за те исте стандарде или за друге који нису њима обухваћени).

- Ученицима се укратко презентује шта значи реч кликбејт (clickbait = клик-мамац) и у ком циљу се најчешће користе кликбејтови на интернету, а притом може се користити и снимак с насловом *Кликбејт: откривање тактике* (<https://www.youtube.com/watch?v=CjG78-WXH2I>). Затим ученици се деле у једнаке групе које ће се такмичити у томе која може пронаћи више кликбејтова на интернету у неком датом року. Сваки ученик, у оквиру своје групе, може користити мобилни телефон да би пронашао слику (са скринштом) кликбејтова. Свака група припрема видео-презентацију са свим сабраним кликбејтовима од свих чланова групе, али пазе да се не понављају (сваки кликбејт требало би да се само једном представи). Групе добијају 15 минута да реализују цео задатак (сакупљање кликбејтова + припрема презентације). Након истека времена, свака група презентује шта је одрадила, а на табли се записују наслови презентованих кликбејтова преведени на језику наставе (у случају да се наслови понављају међу групама, бележи се фреквенција понављања). Након завршетка свих презентација, прво се проглашава група-победник, а затим се отвара неколико кликбејтова да би се открило да ли садржај који ће се појавити одговара наслову (колико су ти наслови манипулативни). На крају, путем отворене дискусије ученици истичу где су на интернету пронашли кликбејтове, а затим заједнички анализирају наслове написане на табли с циљем да открију који од њих привлачи пажњу читаоцима и да објасне које су то речи из наслова које управо то раде.
- Ученици су подељени у групама, осмишљавају наслове за кликбејтове за неке рекламе, а који би били довољно атрактивни да

привуку кликове (користе сензационалистичке провокативне речи). Сваки наслов пишу на посебном листићу. Након заршетка осмишљавања наслова, листиће сакупљају. Наставник ће означити сваки листић редним бројем, а затим и прочитати их. Након сваке прочитане реченице, ученици процењују привлачност наслова на скали од 1–10 (вероватноћу да би отворили линк након што прочитју наслов). Након што се утврди који наслов/наслови јесу најпривлачнији, заједнички се утврђују речи које су највише биле кориштене у тим насловима.

- Ученици се деле у групе и свака група добија по једну од следећих фотографија: 1) момак и девојка усликани са леђа; 2) филмска или музичка звезда; 3) преврнути аутомобил на аутопуту; 4) порција хране; 5) тужна девојчица или дечак. Групе имају задатак да осмисле и укратко напишу „причу” уз коју би се употребила и дата фотографија, а да затим смисле и опишу како би изменили ту фотографију (додавањем или одузимањем неких елемената) да би она могла допринети томе да људи поверују измишљеној причи. Групе презентују одрађено и затим објашњавају шта су хтеле да постигну свим изменама. Након сваке презентације, наставник у договору са ученицима, записује на табли каква је врста интервенције понуђена:

– промена елемената централног лика/предмета на фотографији (нпр. додавање/брисње делова одеће, додавање/брисање састојака obroka...);

– промена позадине на фотографији (нпр. уместо да буду на плажи, момак и девојка се налазе у учионици);

– брисање неких споредних елемената са фотографије (нпр. додавање повређене/рањене особе поред преврнутог аутомобила или особе која ужива док једе храну са фотографије).

Након презентације свих група, у отвореној дискусији ученици наводе и неке друге начине које се у реалности користе за манипулисање визуелним садржајима (фотографијама и снимцима) и који је циљ тога. Затим исте те групе ученика добијају по једну различиту фотографију која је промењена (нпр. оне које су приказане на стр. 190–193 или на стр. 202 у Приручнику за обучавања медијске писмености „Учимо да распознавамо” (<https://www.irex.org/sites/default/files/Learn%20to%20Discern%20Trainers%20Manual%20%E2%80%93%20N.%20Macedonia%20YouThi nk.pdf>) и имају задатак да анализирају и открију елементе који указују на то да је фотографија веродостојна, користећи искуство претходне активности када су они сами интервенисали на фотографијама. Након презентовања одрађеног, ученици (сваки понаособ) треба да наведу друге примере изманипулисаних визуелних садржаја (фотографије и снимке) које су сами видели некада.

- Ученици, подељени у групама, добијају исте манипулисане фотографије на које су радили у претходној активности, али овога пута са задатком да провере њихову веродостојност, након чега ће наставник представити алатке, једну за другом, а након сваке презентације ученици ће примењивати алатке на тим истим фотографијама. Наставник презентује ученицима следеће алатке за проверу веродостојности визуелних садржаја које су доступне на интернету: (објашњења се налазе на стр. 203–205 у Приручнику за обучувачи за медиумска писменост „Улиме да распознаваме”);

- Search Google for image, TinEye или Yandex – за обрнуто претраживање фотографија;

- Forensically (<https://29a.ch/photo-forensics/#forensic-magnifier>) која има следеће могућности:

1. Clone detection – за откривање елемената који су допуњени;
2. Error level analysis – за откривање сегмената који се разликују по квалитету;
3. MetaData – за утврђивање датума када је направљена нека фотографија и када је едитована;
4. GeoTags– за откривање тачних координата места где је направљена основа фотографије.

Након примене сваке алатке, ученици деле своја сазнања и описују искуства. На крају се дискутује о томе како могу и сами да провере веродостојност неког визуелног садржаја без коришћења алатки да би се закључило да се манипулисање фотографијама може уочити путем: а) провере детаља и перспективе (неадекватне сене, непоклапања перспективе или неодговарајућа осветљеност на фотографији); б) провера усаглашености квалитета свих елемената на фотографији (аномалије светлости, јасноћа неких делова); в) анализа контекста (да ли су време, место и околина који су приказани на фотографији одговарајући контексту у којем се дели фотографија).

- Ученици се деле у шест група да раде на заједничком пројекту. Свака група ради на једном од следећих корака за проверу веродостојности медијског садржаја:
 1. провера кредибилности извора садржаја (да ли је аутор познат или компетентан, односно да ли медиј има репутацију да објављује истините или лажне информације, да ли медиј има посебни део који можемо прочитати: о нама/контакт/импресум);
 2. провера тога да ли су информације потврђене од стране других независних извора;
 3. анализа контекста садржаја (да ли су наведени цитати, извори информација, датуми и друге релевантне информације повезане, логичне и уверљиве);
 4. провера веродостојности уметнутих визуелних садржаја (да ли фотографија одговара садржају);

5. провера да ли су информације (све или део њих) већ претходно објављене у неком другом контексту (када и где су објављени);

6. провера да ли су информације проверене на веб сајтовима за проверу информација (домаћих или страних).

Задатак ученика је да свако испита свој „корак” како би припремили: а) видео-презентацију помоћу које ће објаснити како се реализује тај корак и б) пример лажне вести (која садржи текст и фотографију или снимак), а коју ће задати осталим групама да примене тај корак на њој (наравно уз координацију наставника). Након завршетка овог задатка, група која је радила на првом кораку објашњава га, након чега остале групе користе њен пример да би тај корак даље применили. Исти поступак се понавља за сваки корак према претходно наведеном редоследу корака. Када се све заврши, на табли се резимира редослед корака, а затим, путем отворене дискусије, закључује се да је примена почетних корака једноставнија, али да не помаже увек да се открије лажност медијског садржаја, те да зато остали кораци који су доследно примењени, треба да покажу да ли је садржај заиста веродостојан или лажан. Препоручује се да се активност подели на два часа – да се један час заврши припремом презентације и примера, а да се на другом часу презентује објашњење и користе примери за примену корака.

- Ученици подељени у групама, добијају задатак да спреме краћи напис (500-600 речи) за електронске школске новине, на некој од следећих тема коју ће извући по случајном избору: 1) Живот животиња у зоолошком врту; 2) Поштовање прописа вакцинације код деце; 3) Пораст вршњачког насиља у средњим школама; 4) Отапање леда на поларним местима и климатске промене у свету; и 5) Примена родове равноправности у породици. Свака група треба: а) да формулише свој наслов за чланак који би био привлачан, али не и манипулативан; б) да користи тачне податке које налази из кредибилних извора приликом писања текста; и в) да укључи веродостојне цитате у текст. Групе које пишу текст на рачунару (по могоћуности уз коришћење одговарајућих илустрација), а након завршетка задатка, читају и визуелно презентују текст пред другима. Након презентација текстови се деле на Виберу или се објављују у некој Фејсбук групи. Препоручује се да се активност реализује на два часа – један час да би се завршила припрема написа, а на другом часу да се презентују и деле.
- Ученици подељени у групама обрађују исте теме из претходне активности, али са другачијим задатком – уместо текста који су претходно спремили, треба да осмисле нови који ће бити тако написан да плаши, напада, вређа, омаловажава или наноси другу врсту штете неком измишљеном лицу или некој измишљеној фирми/установи/организацији. Притом, текст треба да буде краћи (200–300 речи) и да има сензационалистички наслов. Групе које пишу текст на рачунару, а након завршетка задатка, читају га и

визуелно га презентују пред осталима. На крају се води отворена дискусија по питањима: 1) Које би биле последице за ту особу/фирму уколико се написани текстови поделе на друштвеним мрежама? и 2) Шта значи одговорно споређивање информација путем друштвених мрежа? да би се на крају закључило да је свако споређивање информација које су осмишљене да наштете (без обзира на то ко их је осмислио) неодговорно, а неодговорно јесте и споређивање туђих информација без провере њихове веродостојности.

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДОВА РАВНОПРАВНОСТ/СЕНЗИТИВНОСТ, ИНТЕРКУЛТУРНОСТ И МЕЂУПРЕДМЕТНА ИНТЕГРАЦИЈА

Наставник примењује инклузивност у настави путем укључивања свих ученика у све активности за време часа. Притом, омогућава да свако дете буде когнитивно и емоционално ангажовано путем коришћења одговарајућих методичких приступа (индивидуализација, диференцијација, тимски рад, подршка саученика итд). Приликом рада са ученицима са сметњама у развоју примењује индивидуални образовни план (са прилагођеним исходима учења и стандардима за оцењивање) и увек када је то могуће користи додатну подршку других особа (личне и образовне асистенте, образовне медијаторе, туторе-волонтере и професионалце из школа са ресурсним центром). Редовно прати све ученике, нарочито оне из рањивих група, да би могао на време да идентификује тешкоће у учењу, да их подстиче и подржава у постизању резултата учења.

Приликом реализовања активности наставник подједнако третира и дечаке и девојчице, при чему води рачуна да им не додељује родово стереотипне улоге. Приликом формирања радних група настоји да обезбеди баланс у односу на пол. Приликом избора додатних материјала у настави користи илустрације и примере који су родово и етнички/културно сензитивни и подстичу родову равноправност, односно промовишу интеркултурализам.

Увек када је то могуће, наставник користи интерграцију тема/садржаја/појмова приликом планирања и реализације наставе. Интеграција омогућава ученицима да укључују перспективе и осталих наставних предмета у оно што изучавају овим наставним предметом и да повезују знања из различитих области у једну целину.

ОЦЕЊИВАЊЕ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

Да би се омогућило ученицима да постигну очекиване стандарде за оцењивање, наставник у континуитету прати активности ученика за време поучавања и учења и прикупља информације о напретку сваког ученика понаособ. За учешће у активностима ученици добијају повратну информацију којом се указује на ниво успешности у реализацији активности/задатка и дају се смернице за побољшање (формативно оцењивање). У том циљу, наставник прати и оцењује:

- усмене одговоре на питања постављена од стране наставника или саученика;
- постављање питања и учешће у дискусијама на часу;
- домаће задатке;
- одговоре за време квизова (кратких тестова) који су део учења;
- есејска питања;
- израду пројеката;
- израду постера;
- конторолне вежбе;
- тестове знања;
- рефлексивне дневнике;
- истраживачке задатке и активности приликом којих ученик прикупља податаке, евидентира, представља резултате – препричавањем, табелама, дијаграмима, графиконима и њиховим презентовањем;
- израде и практично извођење (нпр. писање/стварање текстова према различитим захтевима, анализа и интерпретација књижевних текстова, граматичке анализе реченица из текстова, израда приказа, схема, илустрација, презентација и сл);
- писане извештаје и податке спроведених истраживања.

Након завршетка изучавања сваке теме, ученик добија сумативну оцену постигнутих стандарда за оцењивање. Сумативна оцена изводи се као комбинација резултата постигнутог на тесту знања и оцене о напретку, која је констатована путем различитих техника формативног оцењивања. На крају школске године ученик добија бројчану сумативну оцену

Почетак имплементације наставног програма	школска 2026/2027. година
Институција/ носилац програма	Биро за развој на образованието
Согласно член 30, став 3 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/19, 229/20, 3/25 и 74/25) министерката за образование и наука ја донесе наставната програма по предметот <i>Српски јазик</i> за VIII одделение.	бр. 12-12084/13 12.9.2025 година Министерка за образование и наука, проф. д-р Весна Јаневска, с.р. _____